

Злая зорка — палыновая

11
клас

I. Шамякін «Злая зорка»

Першы беларускі раман пра Чарнобыль (1993). Аўтар змог як мага рэалістычна апісаць падзеі, што адбываліся пасля аварыі на Беларусі. Аднак напісаць яго ён рашыўся толькі праз пяць гадоў, бо спатрэбіўся час, каб усвядоміць трагедыю, якая напаткала краіну. Ён наведваў забруджаную радыяцыяй палескую зямлю, ездзіў, выконваючы свой грамадзянскі абавязак, бо быў дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР. Я думаю, яго магло падштурхнуць і тое, што пісьменніцкія лецішчы пад Мінскам, дзе адпачываў і ён, знаходзяцца побач з санаторыем «Беларусь», які пасля аварыі прыняў эвакуіраваных з Палесся жанчын і дзяцей. Тут яны чакалі, якім будзе іх далейшы лёс.

Што вы ведаеце пра Чарнобыльскую трагедыю? Пра яе шмат пішуць, даследуюць, але ці ўсё мы ведаем пра яе?

Разгарніце раман і заўважыце, як уражвае эпіграф да твора. Зразумець яго можна, толькі калі прачытаеш твор да канца.

Где стол был яств, там гроб стоит.

Г. Р. Державин.

Гэта смерць зямлі, куды ўпала палыновая зорка, забрудзіўшы глебу і воды. Але і смерць чалавечая, якую прынесла аварыя. Аўтар паказвае нарастанне трагічнасці падзей. Людзі ніяк не могуць усвядоміць сур'ёзнасць трагедыі. Аказалася, што чарнобыльскі рэактар «выплюнуў намнога больш, чым хірасімская бомба».

Пачынаецца твор вяселлем Ірыны і Глеба. Бацька Глеба — Уладзімір Паўлавіч Пыльчанка — старшыня райвыканкама. Ірына — з сям'і старшыні калгаса Пустахода. Аўтар спрабуе выкарыстаць сродак гіпербалізацыі супрацьлеглых адна другой падзей. З аднаго боку, шчасце маладых, вяселле, самае высокае пачуццё — каханне, а з другога — трагізм чарнобыльскай аварыі, смерць людзей, страта здароўя.

Тут паказаны два супрацьлеглыя бакі чалавечага жыцця: шчасце, каханне, сям'я і смерць. Аўтар адлюстроўвае ў творы ход чалавечага жыцця, які можна прасачыць праз нараджэнне сям'і Ірыны і Глеба. Напачатку — зараджэнне кахання, вяселле, якім пачынаецца твор, пасля — нараджэнне маленькага сына Уладзіміра. Здаецца, усё ідзе згодна сямейнаму ўкладу беларусаў. Такі падыход аўтара да асвятлення асноўнай падзеі — Чарнобыльскай трагедыі — дазваляе глыбей перадаць трагічнасць таго, што адбылося.

Людзі жывуць спакойна, ведаюць толькі свае мірныя штодзённыя клопаты. Быццам забыліся, што бяда можа прыйсці знянацку, што яе немагчыма прадбачыць, адчуць. Яна накрывае хваляй, не дае часу зразумець, што здарылася. Трэба ўмець правільна рэагаваць, аднак людзі не маглі ўсвядоміць, наколькі ўсё страшна. Нават тыя, хто працаваў на станцыі, не маглі паверыць, што такое

можа адбыцца. Такая перакананасць, легкадумнасць выразна відаць у рэпліцы Глеба: «Гэтага не можа быць, таму што гэтага не можа быць ніколі! За два гады я вывучыў рэактар. Надзейны, што бабулін чыгунок». Аднак і чыгунок можа працячы.

Як змагацца з нябачным ворагам, не ведаючы, як ён забівае? Ніхто не ведаў, не разумеў наступстваў радыяцыйнага апраменьвання. Толькі навукоўцы прадбачылі, што вынікі будуць больш жудасныя, чым пасля выбуху бомбы ў Хірасіме. Ужо пачыналася будаўніцтва АЭС пад Мінскам, побач з перанаселенай сталіцай. Што здарыцца, калі і тут выбухне? Ці можна будаваць аб'екты такога кшталту там, дзе жыве столькі людзей? Вось і прыклад горада на Прыпяці, які абязлюдзеў за суткі і застаўся жудасным напамінам пра трагедыю.

Чаму ж катастрофа доўгі час замоўчвалася? І гэта паказвае пісьменнік ў сваім творы. Людзі не звярталі ўвагу на тое, што суседні ўкраінскі горад эвакуіраваны, яны выйшлі адзначаць 1 мая, пайшлі на стадыён глядзець футбол. «Захаванне тайны, каб не было панікі». Некаторыя дасведчаныя спецыялісты — урачы, гідраметэаролаг, дазіметрыст — разумеюць усе жахі гэтай аварыі. Многія вывозяць сем'і, не чакаючы ніякіх указанняў зверху, эвакуацыі. Для іх галоўнае — сям'я, дзеці, жыццё.

Іван Шамякін надае сімвалічнае значэнне назвам раздзелаў рамана. Напрыклад, «Туман» — гэта і сапраўды туман, гаркавы, які стаіць над ракой на наступны дзень пасля аварыі. Яго бачаць Ірына і Глеб, калі прачынаюцца пасля шлюбнай ночы. Туман не такі, які звычайна стаіць на Палессі, ён пужае. Але разам з тым гэта і туман у душах, няздольнасць прымаць правільныя рашэнні, рэагаваць адпаведна на падзеі. Каб убачыць гэты «туман» у душах, аўтар паказвае не толькі тое, што адбываецца на Палессі. Падзеі тут чаргуюцца: Палессе — Масква, Палессе — Мінск, Палессе — Кіеў і г. д. У Маскве, Мінску навукоўцы спрабуюць звярнуцца да кіраўніцтва, але іх прымаюць за панікёраў. Патрэбныя меры прымаюць пазней: пачынаецца эвакуацыя і праца над стварэннем саркафага над знішчаным рэактарам. Але людзі паспелі ўвабраць радыяцыю, асабліва апраменіліся ліквідатары, што працавалі на станцыі. Сярод іх аказаўся і Глеб Пыльчанка.

Івану Шамякіну ўласцівыя пяшчотныя пачуцці, бацькоўскі клопат у адносінах да жанчын. Таму востра перажываеш, калі аўтар апавядае пра тое, як шукаюць Глеба Ірына і Вольга Андрэеўна — яго маці. Яны ідуць у забруджаную зону. Ведаючы пра цяжарнасць Ірыны, задаеш пытанне: што будзе з дзіцем, якое яно народзіцца, ці будзе здаровым? Пасля аварыі цяжарным жанчынам сталі рабіць аборты, бо было незразумела, як радыяцыя магла паўплываць на іх саміх і іх будучых дзяцей. Але Ірына не можа забіць сваё першае дзіця. Таму асабліва востра адчуваюцца яе перажыванні: яна ўрач і сама вымушана рабіць аборты. І вось дзіцятка нарадзілася...

Толькі тады да Уладзіміра Паўлавіча «дайшла глыбіня страху, якую перажывалі родныя яму людзі. Ён, магчыма, пра гэта не думаў. Ён зразумеў, што такі страх пры нараджэнні дзяцей будуць адчуваць тысячы людзей». І працягнуцца гэта вельмі доўга — вось наступствы трагедыі, што нясуць мутацыі, анамаліі, з якімі будуць прыходзіць у свет людзі і жывёлы на атручанай зямлі.